

HESP JÓZSEF

Az alagi angol kolónia

IV. rész

Cikksorozatomban eddigi részeiben megismerkedtünk az egykori alagi angol famíliák közül a régi alagi temetőben nyugvó Hesp és Reeves családdal, valamint bemutattuk a dunakeszi Kegyeleti temetőben eltemetett brit személyeket. Most, a sorozat befejező részében visszatérünk az alagi temetőbe, s megemlékezünk azokról az angolokról, akik hajdan Alag ismert személyiségei voltak, de most elfeledve nyugszanak, legtöbbször jeltelen sírkövük alatt. Továbbá nem titkolt szándékom, hogy e részben végre rehabilitáljam a magyarországi lóversenysport egykori összes brit résztvevőjét, kiket annak ellenére, hogy milyen jelentős szerepet játszottak a hazai versenyügy fejlesztésében, működésük alatt és után legtöbbször negatív színben tüntettek fel.

John Beeson sírja

Az alagi temetőben találjuk John Beesonnak (elhunyt 1933-ban), egy angol trénercsalád sarjának síremlékét. Apját, John Beeson seniort még Esterházy Miklós gróf csábította Angliából Tatára az 1860-as évek közepén, rábízva lovai felkészítését. Az ifjabb John már Tatán született, magyar iskolába járt. A korszak egyik legeredményesebb idomárja, Henry Milne mellett tanulta a szakmát, kinek oldalán segédtréner, majd

idomár lett, s „szövetségben” együtt treníroztak. Milne egyik lányát vette el feleségül. A bécsi Jockey Club startereként is működött. Krakkóban történt, hogy amikor a pálya szélén lecsapta a kezében tartott startzászlót, egy kitérő ló elgázolta, és kettős bordatörést szenvedett. Apósával együtt élénk társadalmi tevékenységet fejtett ki Tatán. Megalapították és vezették a lovasok országos önszegélyező egyesületét. A tatai „várúr”, gróf Esterházy Ferenc védnöksége alatt évente a téli szünetben az Esterházy szálló termeiben megrendezték a tatai angol kolónia bálját, amelyre a Monarchiában élő összes angol hivatalos volt. A brit szokások szerint feldíszített termekben az angolok reggelig ropták a csárdást a cigányzenére. Kijárták a grófnál, hogy a vasárnapi anglikán istentiszteleteknek a várban biztosítson helyet. Céllövőversenyt, úszóversenyt rendeztek. Talán nem volt véletlen, hogy amíg 1918 őszén Alagon a lovasok sztrájkoltak, és lincshangulat uralkodott, a lovak ellátására méneskari katonákat vezényeltek ki, s a gróf Pejacevich családot csendőrkülönítmény őrizte, addig Tatán, bár az agitátorok itt is megjelentek, nem volt megmozdulás, munkabeszüntetés, mindenki végezte a dolgát. John Beeson közkedvelt idomár volt, évekig trenírozta herceg Festetics Tasziló telivéreit. A legnagyobb osztrák istállótulajdonosok közé tartozó Landau Horace és az osztrák galoppsportot irányító Ludwig Urban is rábízta lovait. 1919-ben osztrák tulajdonú lovaival kénytelen volt Tatáról Ausztriába távozni. A

20-as években kétszer nyert Osztrák Derbyt. Sikerei ellenére méltatlanul elhanyagolták. Magyarországon is próbálkozott, de a magyar tulajdonosok sem bíztak rá megfelelő anyagot. 1932-ben a Magyar Lovaregylet Alagon lovászfelügyelőnek alkalmazta. Állását nem tölthette be sokáig, mert 1933-ban elhunyt. Fiát már Jánosnak hívták, de a baráti körnek csak Johny – nekem Johny bácsi – maradt. Johny előbb abrakmesterként, majd külföldön idomárként dolgozott. A második világháború után hazajött, és tisztviselőként helyezkedett el. Apám, Hesp Edvin felkérésére egy ideig segédstarterként is szerepelt. John Beeson testvére, Alfred (1866–1916) Németországban kezdte a trénerséget. Sikert a Német Derbyt is megnyernie, ennek ellenére később mégis Magyarországot választotta.

A kegyeleti temetőben nyugvó Henry Huxtable egyik fia, Harry H. Huxtable (1877–1916) Newmarketben született. A mesterséget Angliában tanulta. Itt kezdett el lovagolni, és néhány nagy versenyt sikerült is nyernie. 1898-ban érkezett hozzánk zsokének, az akkor már gróf Batthyány Elemérnek idomító apjához. A gróf legjobb lovával, Mindiggel szép sikereket ért el. Többek között Király, Alagi és Budapesti díjat is nyert. Növekvő testsúlya miatt átállt az ugróversenyekre, és nyugalma, bátorsága révén itt is a legjobbak között tartották számon, híres külföldi akadályversenyeken (Bécs, Pardubice) diadalmaskodott. Életének utolsó éveiben sokat betegeskedett, teljesen visszavonult. Alagon telepedett le, és itt élt szűkös anyagi körülmények között. 1916-os temetése az alagi temetési jegyzőkönyvben szerepel, sírja azonban ma már nem látható, teljesen besüppedt, a sírkő rég eltűnt.

Willy Hitch (1902–1920) apjánál, a kegyeleti temetőben eltemetett George Hitchnél kezdett lovásziúként. Később jó lovas lett, de karrierje hamar megszakadt, amikor 18 évesen agyhártyagyulladásban meghalt. Bár angolnak született, magyar érzelmeit, gondolkodását azzal is kifejezte, hogy kabátjáról sohasem hiányozhatott nemzeti színű jelvénye. Willy egy sírban nyugszik öccsével Hitch Róberttel (Boby) (1906–1983). Boby apja nagy gonddal készítette fel a tréneri hivatásra. Vele küldte lovait – néha hetekre is – külföldi vendégzereplésekre, Bécsbe, Prágába. Az öreg Hitchet egyik nagy tulajdonosa Horváth Ákos egyszer megkérte, engedje, hogy lovait fia átvegye. 1938-ban az akkor visszavonuló apja egész loját megkapta. Legnagyobb sikereit pályafutásának első évtizedében aratta. Háromszoros Ausztria díj nyeréséről évtizedek múlva is szenzációként beszéltek. Robert a háború után az 1940-es évek második felében nem jutott klasszis lóhoz, tudásához képest kis lotot idomított. Mondvacsinált politikai okok miatt eltávolították a szakmából, adminisztrátorként dolgozott. 1955-ben térhetett vissza, két szezonban csak ugrólovakkal fog-

Robert és Willy Hitch sírja

lalkozhatott. Feladatuk kapta a lovak előkészítését a pardubicei versenyekre. Működésének végén elismerve szaktudását, gondjaira bízta Imperiál öccsét, Irhát. Idomítási módszerére az óvatosság, a gondosság volt jellemző. Az akkori szokás szerint tekintet nélkül érdemeire, szaktudására, tapasztalataira, kollégáihoz hasonlóan a nyugdíjkorhatár elérése után kíméletlenül elküldték. Mint társai közül többen, ő is sértett emberként élte le utolsó éveit.

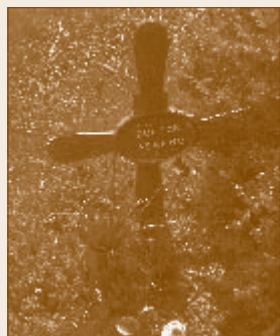
Néhány sírral a Hitch-fivérek mellett nyugszik William Peasnell (1857-1920), kétszeres sampion zsoké. Tisztességes lovasnak tartották, aki soha nem vétett a szabályok ellen. Amikor kiöregedett, a nagy futtató, a sörkirály Dreher Antalnál lett abrakmester Remeteségen. Amikor a tulajdonos lovai Tatáról Alagra kerültek, itt telepedett le. Hesp Franciskának, a Kincsem tréner Robert Hesp egyik lányának férjeként került a Hesp családba. Haláláig Dreher alkalmazott maradt.

Szép állapotú, hatalmas szürke obeliszk őrzi Patrích Larassey (1842-1911) emlékét, aki kezdetben Hesp Róbert lovasaként szerepelt, majd annak fiánál, Edénél lett abrakmester. Ő is bekerült a Hesp rokonságba, hisz leányát William Hesp vette feleségül. Rövid ideig idomárkodott is, de ennek csúnya vége lett. Krausz Lajos futtató a sikeres szezon ellenére megtagadta járandóságát, így kénytelen volt jogos pénzéért bírósághoz fordulni. Egy életre elment a kedve az idomítástól, inkább visszatért Hesp Edéhez abrakmesternek.

A Larassey-sír

Egy, a fű között megbúvó kis fakereszt és rozsdás tábla jelzi Bolton Ferenc (Frank, Francis) nyughelyét. Bolton Szemere Miklósnál kezdett mint abrakmester. Amikor tréner, Maw hirtelen elhunyt, Szemere őt bízta meg lovai idomításával. Jó évei voltak. Horkay Király díjat, Batthyány Hunyady díjat, Alagi díjat és Lovaregyleti díjat, Lángoló pedig Egyesített

Bolton Ferenc fakeresztje

Nemzeti- és Hazafi díjat nyert. Bolton balszerencséjére azonban Szemere Miklós - csodát várva az amerikai tréningmódszertől - a még jobb eredmények reményében először a lot felét, majd a teljes anyagot az amerikai tanulmányútról hazatért unokaöcsre, Szemere Kálmán századosra bízta. Bolton ezután abrakmester lett, csikókkal foglalkozott, majd a két háború között vidéki versenyekre készítette fel lovakat.

Az eddig bemutatottakon kívül még számos angol idomár dolgozott a múlt század elején Alagon. Egy ideig itt trénerkedett a hírneves John Metcalf (vele később még részletesebben foglalkozunk), aki annyira jól érezte magát Alagon, hogy visszavonulása után még évekig itt élt. Itt dolgozott a fiatal Hyams és Vivian is, s egy ideig villát tartott fenn a községben a Reeves családba benősülő Robert Adams is.

Metcalf és Hyams

Ahogy a cikkem elején már jeleztem, sorozatom zárásaként szeretnék igazságot szolgáltatni a nálunk dolgozó angol lovas-szakembereknek, kikről gyakran méltatlanul, nem az igazságnak megfelelően írtak. Nem szeretném, ha az utókorra a rosszindulat sugallta, sötét kép maradna itteni működésükről.

A korabeli lapokban az ide szerződött angolokról kezdetben többnyire elismerő vélemények olvashatók. Sőt! A „mi angoljaink” - írták. Azonban voltak, akiknek nem tetszett, hogy jól keresnek, pár év alatt vagyont gyűjtenek, azután keresetüket kiviszik az országból. Amikor már szinte csak a magyarrá vált angol családok éltek nálunk, a két háború közötti, majd a második világháború utáni években az elismerést egyre inkább a kritika váltotta fel, ahogy az ideológia kívánta. A szakmai tekintély Jeszenszky Elemér írta - talán nem véletlenül - 1943-ban: „az angolok féltékenyen vigyáztak arra, hogy a törekvő, tanulékony magyarfajta ne kerülhessen előtérbe”. Nos, akkor nézzük mi is az igazság!

Az 1900-as évek első évtizedére a Monarchia versenysportja olyan szintet ért el, hogy külföldről megfelelő számú lovas még nagy pénzért sem lehetett szerződtetni. Égetően szükségessé vált a belföldi lovasok képzése. Az ügyesnek látszó fiúkat az alapok elsajátítására a galopp őshazájába, Angliába küldték. A magyarok angliai képzésében a korábban nálunk is dolgozó Willy Waugh (1863-1927) elvülhetetlen érdemeket szerzett. A téli szünetek alatt, versenyben már bizonyított fiúkat fogadott továbbképzésre. Nála tanult Bonta, Janek, Varga, Pretzner, Tausz, hogy csak a legjobbakat említsük. A nagy magyar idomárok közül gróf Pejacevich Albert és Mravik Pál hónapokig tanulmányozták tréningmódszerét, istállózását. A

Willy Waugh

Waugh családot nálunk az apán, James-en kívül Dawson, William és az állatorvos képzettségű Alec képviselte. Alec évtizedekig starterünk volt, hazatérése után ménesevezető lett. Később Olaszországban sikeres trénerként is működött, ahova Willytől magával vitte Varga Lajost, aki mint kiforrott lovas lovagolt először Magyarországon. A már említett Willy Waugh Keszthelyen 13 évig foglalkozott a Festetics lovakkal.

Erre az időszakra esik a fenéki ménes fénykora. Megtanult magyarul. 1896-ban tért vissza Angliába, az egyik legnagyobb angol futtató, B. Maple bízta rá lovait. Champion tréner lett. Házát Balaton Lodge-nak nevezte el. Látogatóinak évtizedek múltán is mesélte, hogy élete legszebb éveit Magyarországon, második hazájában töltötte. Dolgozószobájának falán Ferenc József, Erzsébet királyné és Festetics képei függtek.

A már korábban említett John Metcalf fedezte fel a gyerek Janek Gézában, a világhírűvé lett magyar zsokéban az östehetséget, akit saját pénzén Willy Waugh-hoz küldött tanulni. A két háború között jegyezték meg róla nem éppen jóindulattal, hogy a nálunk keresett pénzből Londonban nem házat, hanem háztömböt vásárolt. Azt elfelejtették megemlíteni, hogy nélküle Janekből soha nem lett volna lovasművész.

Joe Butters 1873-ban került hozzánk. Lovasként és idomárként egyike volt a legjobboknak. 1903 végén ment haza, olyan szerződést kapott, amit nem utasíthatott vissza. Negyed évszázaddal távozása után is érdeklődött a magyar versenyek iránt, kérte a Magyar Turf számait. Őrizte legjobb magyar lovainak fényképét, élénken emlékezett Tatára. Fiai, Frank, Fred és Oliver nálunk születtek.

Frank Butters, a Mauthner istálló trénera, az első világháború előtti, és a háborús évek legsikeresebb idomárja, többszörös sampion volt. A háború után úgy nyilatkozott a Daily Telegraph-nak: „végtelenül jól eső, szíves bánásmódot, teljes szabadságot élveztek a háború alatt az angolok” Magyarországon. 1919-ben Olaszországba utazott, ahol abrakmestere és két zsokéja is magyar volt. A szerencsétlen sorsú Altman Lajos

Frank Butters

Milánóban kereste fel állásért, amikor egy villamos elgázolta. Az összetört lovas hosszú ideig kórházban ápolták. A Butters gyerekek, hogy a senkivel beszélni nem tudó Altman ne unatkozzon, naponta meglátogatták. Frank Butters 1927-től Angliában lett tréner. Továbbra is ápolta magyarországi kapcsolatait, a magyar lóvásárlókat tanácsaival segítette. Az ő ajánlására került hozzánk a sikeres apamén, Bahrein.

Az angolok közül elsőnek 1906-ban Thomas Benson, dédanyám öccse kért magyar állampolgárságot. A lapok üdvözölték, és a többi angolt is biztatták, kövessék példáját, különösen azok, akik már itt születtek. A háború kitörése után 1914 őszén Thomas Ball, a Hesp és a Larrassey család, valamint az ír Willy Geoghegan, 1915 tavaszán pedig Henry Milne és George Hitch lett magyar állampolgár. Azok, akik megmaradtak angolnak, élhették addigi polgári életüket. Akik azonban lettek a honpolgári esküt, azokat azonnal behívták, és a frontra vezényelték, mint Frank Hespét, Fred Larrasseyt, vagy az ifjabb Pachtet. Willy Geoghegan nem várt a behívóra, önként jelentkezett huszárnak. A lapok beszámoltak róluk, elismeréssel írták, hogy milyen vitézül harcolnak. Hesp Józsefet a király főhadnaggyá léptette elő, fogságba esett, és Szibériába hurcolták. Fred Larrassey kitüntetését kapott az orosz fronton, majd eltűnt. Benson Tamás és az ifjú Pache halálos betegen értek haza, és rövidesen elhunytak. A nem magyar állampolgár

angolok anyagilag próbáltak segíteni. Frank Butters 500 koronát adományozott a megvakult katonáknak, s ugyanennyit az elesettek hozzátartozóinak. Ball és Hesp Ede 500-500, John Reeves, F. Vivian és Joe Metcalf 200-200 koronát adott a Magyar Vöröskereszt javára. Herbert Reeves saját épületeit ajánlotta fel a Vöröskeresztnek, és vállalta több ott elhelyezett sebesült ápolását. Az angolok a hadikölcsön jegyzésében is élen jártak. Ball 100 ezer koronát jegyzett. Az összeg jelentőségét mutatja, hogy a sor végén, egy ismert magyar idomár neve mellett 5 ezer korona volt olvasható.

Thomas Ball

Angoljaink a háború befejezése után, 1918 végén utazhattak először haza. Triestben hajóra szálltak, Milánón, Párizson keresztül értek Londonba. Kitérőt tettek, mert nem akartak Németországon keresztül utazni, ahol a háború alatt az ellenséges országok polgárait internálták. John Reeves a legjobb barátja, az angol királynak idomító Marsh tréner segítségével végig járta a londoni lapok szerkesztőségeit, hogy tájékoztassa az olvasókat az angolok békés életéről a háborús Magyarországon, beszámoljon a magyarok lovagiasságáról, vendégszeretetéről. Az Adams család tagjai, Robert és leányai egy svájci lapnak nyilatkoztak: „a háború nem okozott életünkben változást, véleményünk, hogy a magyarok a legnagyobb gentlemanok”. 1935-ben Daisy Adams a Magyar Turfnak magyar nyelven írt levele tanúsítja, hogy szívesen emlékezik a nálunk töltött gyermekkorára.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az angolok között is voltak néhányan, akik méltatlanná váltak a vendégszeretetre, vétettek a versenyszabályok ellen, és etikátlan magatartásuk miatt örökre eltávolították őket.

Azonban ne gondolja senki, hogy angoljaink otthon a második garnitúrába tartoztak, nem tudtak boldogulni, ezért jöttek hozzánk szerencsét próbálni. Legtöbbjük már odaát keresett idomár, lovas volt. Miután elutaztak tőlünk, bárhova is kerültek, mindenütt a legjobbak között tartották számon őket. A nálunk működött idomárok közül négyen, Dawson Waugh, Fred Darling (4x), Frank Butters (2x), és Fred Butters nyert Epsomban Derbyt. Fred Darling és Frank Butters többszörös angol idomársampion lett. Slusszpoénnak számom: amikor Fred Darling hazautazott, a Sportélet azt írta róla: „fölfölte szerencsétlen kezű idomár”. Mosolyogjunk rajta.

Az angolokat lehet ezek után sem szeretni. Azt azonban mindenkinek el kell ismerni, hogy szaktudásukkal nagyban hozzájárultak a magyar lóspport színvonalának emeléséhez, és kineveltek egy kitűnő magyar idomár és lovas gárdát. Életük során soha nem felejtették el a magyarországi éveket. A fentebb említetteken kívül jól példázza ezt a tőlünk eltávolított Robert Huxtable esete is, kinek sorsa messze földön jóra fordult. A távoli Indiában is ifjúkorára gondolt, s legjobb lovának a Magyar nevet adta.